

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ-ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ
ΗΛΕΚΤΡΑ ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΥ

*Μορφές βίας και επιθετική συμπεριφορά
στα τηλεοπτικά προγράμματα.
Προτάσεις προστασίας της ψυχικής υγείας
των ανήλικων τηλεθεατών στην Ελλάδα*

*Το διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο της
προστασίας του παιδιού από τη βία στα ΜΜΕ*

Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΕΧΕΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΤΕΙ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ τα Δικαιώματα του Παιδιού, αλλά και στο άρθρο 21 του ελληνικού Συντάγματος, ως μια ευαίσθητη πληθυσμιακή ομάδα με ιδιαίτερες ανάγκες, η οποία χρήζει ειδικής και αυξημένης προστασίας από το κράτος σε διαφορετικά πεδία (Ανθόπουλος, Νάσκου-Περράκη, & Χρυσόγονος, 2002). Μεταξύ αυτών, το ζήτημα της προστασίας των παιδιών από την βία που προβάλλεται στα ΜΜΕ, έχει τεθεί εξαρχής ως βασική προτεραιότητα (Hammarberg, 1997). Πολύ συχνά αποτελεί αντικείμενο δημόσιου διαλόγου και θεσμικών πρωτοβουλιών τόσο σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο εθνικής νομοθεσίας δεδομένου ότι τα παιδιά εκτίθενται στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, ήδη από τη γέννησή τους (Waters, 1989). Είναι γεγονός πλέον ότι η τηλεόραση συνιστά λειτουργικό μέσο ισοδύναμο με οποιαδήποτε άλλη προσωπική εμπειρία, πράξη ή παρατήρηση που επηρεάζει τη μάθηση και την καθημερινή δράση (Comstock, Chaffee, Katzman, McCombs, & Roberts, 1978).

Ως βία ορίζεται η έκδηλη απεικόνιση φυσικής βίας κάποιου εναντίον κάποιου άλλου, η επιθυμία πρόκλησης πόνου ή βλάβης, δολοφονίας ή διάπραξης της. Βίαη πράξη θεωρείται εκείνη, η οποία εντάσσεται σε κάποια βίαη ατμόσφαιρα (π.χ. απειλή) ή εμπεριέχει κάποια μορφή βίας (Gerbner, & Grooss, 1976) και διακρίνεται σε πραγματική (real) και φανταστική (fictive). Η πραγματική βία περιλαμβάνει τις συμπεριφορές που

προκαλούν σωματικές ή ψυχικές βλάβες σε άλλα έμβια όντα ή πράγματα, ή αποσκοπούν στην πρόκλησή τους. Η φανταστική βία αφορά σε πράξεις οι οποίες εμφανίζονται ότι τελούνται, χωρίς ωστόσο να συμβαίνει κάτι τέτοιο (Λαμπροπούλου, 1999).

Άνω των 1.000 ερευνών, επιβεβαιώνουν τις αρνητικές συνέπειες της τηλεοπτικής βίας στους ανήλικους τηλεθεατές (Browne, & Hamilton-Giachritsis, 2005), κυρίως δε στις μικρότερες ηλικίες (Bushman, & Huesmann 2001). Λόγω της συνεχούς έκθεσής τους σε αυτή φαίνεται ότι οι ανήλικοι τηλεθεατές είναι δυνατόν να εκδηλώσουν αυξημένα επίπεδα επιθετικότητας, τα οποία συνεπικουρούνται και άλλων παραμέτρων ενίοτε οδηγούν σε φαινόμενα αντικοινωνικής (Browne, & Hamilton-Giachritsis, 2005) ή ακόμα και αποκλίνουσας συμπεριφοράς, καθώς το παιδί «εμπνέεται» ή λαμβάνει «ιδέες» για τον τρόπο διενέργειας επιθέσεων (Bandura, & Ross, 1961). Επιπροσθέτως, μπορεί να οδηγήσει στην απευαισθητοποίησή τους έναντι τέτοιου είδους καταστάσεων, δηλαδή στο να καθίστανται λιγότερο ευαίσθητα στον πόνο των άλλων, ενώ τέλος, ως άλλη συνέπεια έχει διαπιστωθεί και η πρόκληση του λεγόμενου «συνδρόμου του μοχθηρού κόσμου» το οποίο καθιστά τα παιδιά περισσότερο δειλά (Gerbner, 1994, Waters, 1989). Ιδιαίτερη μνεία, τέλος, θα πρέπει να γίνει και στις αρνητικές συνέπειες της συχνής προβολής πληθώρας περιπτώσεων ανώδυνης βίας (happy violence) στα πλαίσια των παιδικών κινουμένων σχεδίων, όπου για παράδειγμα ο ένας ήρωας σφυροκοπεί ή τεμαχίζει τον άλλο και το επόμενο δευτερόλεπτο το θύμα της βίας εμφανίζεται σώο και αβλαβές, ικανό να συνεχίσει το διασκεδαστικό κυνηγητό, καθώς μεταδίδει μια, κάθε άλλο παρά ρεαλιστική, αντίληψη για τις συνέπειες των βίαιων πράξεων (Gerbner, 1994).

Για τους λόγους αυτούς, σε διεθνές επίπεδο το ζήτημα της σχέσης των παιδιών με τα ΜΜΕ προσεγγίζεται αυτοτελώς στο άρθρο 17 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (εφεξής ΔΣΔΠ). Στο πλαίσιο της εν λόγω Σύμβασης, η οποία εγκιβωτίζει τις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας για την ανάδειξη των προβλημάτων της παιδικής ηλικίας σε διεθνές επίπεδο, αναγνωρίζεται ο σημαντικός ρόλος των ΜΜΕ, τα οποία οφείλουν να μεριμνούν, σύμφωνα με το άρθρο 17, ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε ενημέρωση και υλικό, που προέρχεται από διάφορες εθνικές και διεθνείς πηγές, ιδίως δε σε εκείνο που αποσκοπεί στην προαγωγή της κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής του ευημερίας, καθώς και της σωματικής και πνευματικής του υγείας. Παράλληλα, καλούνται τα συμβαλλόμενα κράτη να ενθαρρύνουν τα ΜΜΕ στη διάδοση πληροφοριών και υλικού, που παρουσιάζουν κοινωνική και πολιτισμική χρησιμότητα.

τητα για το παιδί, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπ' όψιν τους τις γλωσσικές ανάγκες των αυτοχθόνων παιδιών ή των παιδιών που ανήκουν σε μειονότητα. Τέλος, καλούνται να προωθούν την επεξεργασία κατάλληλων κατευθυντήριων αρχών που προορίζονται για την προστασία του παιδιού από την ενημέρωση και το υλικό που βλάπτει την ευημερία του, συμπεριλαμβανομένων και των πράξεων βίας.

Οι επιπτώσεις της «απορρύθμισης» του οπτικοακουστικού πεδίου όσο και η θεαματική αύξηση της εγκληματικότητας των ανηλίκων στο δυτικό κόσμο έχουν μεταθέσει το ζήτημα της αντιμετώπισης της τηλεοπτικής βίας στο επίκεντρο του προβληματισμού και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στην Οδηγία 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου για το συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων, (ΕΕ L 298, 17.10.1989, σ.23) όπως τροποποιήθηκε πρόσφατα με την Οδηγία 2007/65/ΕΚ, προβλέπεται, στο άρθρο 22, πως τα Κράτη μέλη οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε οι εκπομπές των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών, που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους, να μην περιλαμβάνουν προγράμματα τα οποία ενδέχεται να βλάψουν σοβαρά τη σωματική, πνευματική και ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων, και, ειδικότερα, προγράμματα που περιέχουν πορνογραφικές σκηνές ή σκηνές άσκοπης βίας. Στην ίδια Οδηγία προβλέπεται η εξασφάλιση, με επιλογή κατάλληλης ώρας εκπομπής ή με άλλα τεχνικής φύσεως μέτρα, ότι στην περιοχή μετάδοσης, οι ανήλικοι δεν βλέπουν ή δεν ακούν βλαπτικού περιεχομένου εκπομπές, καθώς και ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν να μην περιλαμβάνεται στις εν λόγω εκπομπές καμία παρότρυνση σε μίσος λόγω διαφορών φυλής, φύλου, θρησκείας και ιθαγένειας.

Σε εθνικό επίπεδο, με το ΠΔ 100/2000 (ΦΕΚ Α' 98/17.03.2000) εναρμονίστηκε η ελληνική ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία στις διατάξεις της Οδηγίας 97/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ης Ιουνίου 1997 (ΕΕ L 202, 30.7.1997, σ. 60) με την οποία τροποποιήθηκαν οι διατάξεις της Οδηγίας 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 298 17.10.1989, σ. 23) σχετικά με την παροχή τηλεοπτικών υπηρεσιών. Στο εν λόγω προεδρικό διάταγμα, στο άρθρο 8, το οποίο αφορά ειδικά στην προστασία των ανηλίκων, αλλά και στη σήμανση των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, επαναλαμβάνεται ρητά το περιεχόμενο της παραπάνω Οδηγίας και προβλέπεται ότι οι τηλεοπτικοί σταθμοί οφείλουν να μην μεταδίδουν προγράμματα τα οποία ενδέχεται να βλάψουν σοβαρά τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων και ιδίως προγράμματα που περιέχουν σκηνές πορνογραφικού περιεχομένου ή άσκοπης βί-

ας ή να μεταδίδουν στα τηλεοπτικά τους προγράμματα σκηνές σωματικής βίας, χωρίς αυτό να καθίσταται αναγκαίο για την πληροφόρηση του κοινού για ορισμένο γεγονός. Παράλληλα, απαγορεύεται σε απόλυτο βαθμό η δραματοποιημένη αναπαράσταση των γεγονότων, κατά τη μετάδοση των δελτίων ειδήσεων ή άλλων ενημερωτικών εκπομπών

Στο ΠΔ 77/2003 (ΦΕΚ Α΄, 75/28. 3. 2003) (Κώδικας Δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών), που καταρτίστηκε μονομερώς από το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ), υπάρχει ειδική αναφορά στην παιδική ηλικία στο άρθρο 10, με τον τίτλο «Προστασία ανηλίκων», ενώ στο άρθρο 12 γίνεται ειδικά μνεία στην προστασία των τηλεθεατών από τη βία. Ορίζεται ρητά πως οι τηλεοπτικοί φορείς, κατά την ενημέρωση για συγκεκριμένο γεγονός, οφείλουν να μην μεταδίδουν σκηνές βίας, καθώς και σκηνές βαναυσης μεταχείρισης ανθρώπων ή ζώων ή ακραίας αντικοινωνικής συμπεριφοράς, εκτός εάν είναι απολύτως απαραίτητες για την ευαισθητοποίηση του κοινού.

Ωστόσο, οι εν λόγω διατάξεις αφορούν μόνο στις ειδησεογραφικές ή άλλες δημοσιογραφικές και πολιτικές εκπομπές. Αντίθετα, παρά το αίτημα που έχει διατυπωθεί κατά καιρούς και από το ίδιο το ΕΣΡ, υφίσταται νομοθετικό κενό ως προς έναν κώδικα ψυχαγωγικών εκπομπών, για τα ψυχαγωγικά προγράμματα της ραδιοτηλεόρασης δηλαδή, με αποτέλεσμα την ανυπαρξία νομικού πλαισίου που θα διασφάλιζε την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ψυχικής υγείας των ανηλίκων που συμμετέχουν στα εν λόγω προγράμματα, αλλά και των ανήλικων θεατών τους. Η συγκεκριμενοποίηση του νομικού πλαισίου με την εκπόνηση ενός ειδικού κώδικα ψυχαγωγικών εκπομπών για ανηλίκους αποτελεί σημαντικό παράγοντα προς την κατεύθυνση της διασφάλισης της θετικής προστασίας των παιδιών από τη βία στο πλαίσιο και των συγκεκριμένων εκπομπών.

Ειδική μνεία στην προστασία του τηλεοπτικού κοινού, συνεπώς και των ανηλίκων, από τη βία γίνεται στην απόφαση της 20/21.6.1991 του ΕΣΡ, δηλαδή στον κανονισμό υπ' αρ. 2/1991 του ΕΣΡ «Περί ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων» (Κώδικας Ραδιοτηλεοπτικών Προγραμμάτων, άρθρο 10) (ΦΕΚ Β΄ 424/1991). Ορίζεται ρητά η απαγόρευση των σκηνών βίας που δημιουργούν έξαψη στον τηλεθεατή ή στον ακροατή, ενώ δικαιολογούνται μόνο εάν και στο μέτρο που είναι αναγκαία συστατικά μέρη δραματικής ή ενημερωτικής εκπομπής στην οποία ανήκουν. Ομοίως, ρητά ορίζεται η απαγόρευση της απεικόνισης εργαλείων ασυνήθιστων ή μεθόδων προκλήσεως πόνου ή κακώσεως, ιδίως όταν είναι εύκολη η απομίμηση, εξαιρουμένης μόνο της περιπτώσεως όπου πρόκειται για

προφανώς επιμορφωτικό σκοπό.

Επιπροσθέτως, στον Κώδικα Ραδιοτηλεοπτικών Προγραμμάτων, στο ίδιο άρθρο, προβλέπεται ρητά ότι δεν επιτρέπεται η παρουσίαση σκηνών σεξουαλικού σαδισμού ή μαζοχισμού ή άλλων σεξουαλικών διαστροφών, ενώ η παρουσίαση σκηνών οποιουδήποτε άλλου συνδυασμού σεξουαλικών και βίαιων σκηνών επιτρέπεται μόνο στο ελάχιστο μέτρο που αυτό είναι απολύτως απαραίτητο για λόγους δραματοποίησης ή εκπαιδευτικούς. Στο ίδιο θεσμικό πλαίσιο εντάσσεται και η ρητή απαγόρευση εκπομπών που έχουν ως στόχο ή ως αποτέλεσμα την ενθάρρυνση ή πρόκληση ακραίας αντικοινωνικής συμπεριφοράς, η οποία και εμπεριέχει την τέλεση εγκλημάτων ή την κατάχρηση ναρκωτικών ή οιοπονεύματος.

Στην απόφαση 609/11-18.7.1991 του ΕΣΡ, δηλαδή στον κανονισμό υπ' αριθμ. 3/1991 του ΕΣΡ, (Κώδικας Δεοντολογίας Ραδιοτηλεοπτικών Διαφημίσεων, άρθρο 9) (ΦΕΚ Β' 538/1991) όσο και στο Ν 1730/1987 για την Ελληνική Ραδιοφωνία και Τηλεόραση (άρθρο 3) (ΦΕΚ Α', 145 11/18.8.1987) απαγορεύεται η διαφήμιση των πολεμικών παιχνιδιών, αλλά και η μετάδοση διαφημίσεων, που μπορεί να περιέχει στοιχεία βίας, τα οποία ενδέχεται να επιδράσουν βλαπτικά στην προσωπικότητα του ατόμου. Ομοίως, στον Ελληνικό Κώδικα Διαφήμισης (ΦΕΚ Β', 345/17.3.2000) ορίζεται σαφώς ως ένας βασικός κανόνας του ότι οι διαφημίσεις δεν πρέπει να περιέχουν στοιχεία, τα οποία μπορεί να οδηγήσουν άμεσα ή έμμεσα σε πράξεις βίας (άρθρο 3).

Τέλος, ένας από τους στόχους της απόφασης 6138/Ε/2000 (ΦΕΚ Β', 345/17.3.2000) για την κατάταξη και σήμανση των προγραμμάτων σε πέντε κατηγορίες ανάλογα με το βαθμό της δυσμενούς επίδρασης που μπορεί να έχει το περιεχόμενό τους στην προσωπικότητα και στην εν γένει σωματική, ηθική, πνευματική και διανοητική ανάπτυξη των ανηλίκων, είναι η προστασία των ανηλίκων από τη βία. Ως γνωστόν, σε κάθε κατηγορία κατάταξης τηλεοπτικών προγραμμάτων αντιστοιχεί ένα οπτικό σύμβολο με την αντίστοιχη ένδειξη (δηλ. κατάλληλο για όλους, κατάλληλο-επιθυμητή η γονική συναίνεση, κατάλληλο-απαραίτητη η γονική συναίνεση, κατάλληλο για ανηλικούς άνω των 15 ετών, κατάλληλο μόνο για ενήλικους) και συνδέεται με τη δυνατότητα των ανηλίκων να παρακολουθούν το αντίστοιχο πρόγραμμα.

Ωστόσο, η μη εξειδίκευση των κριτηρίων κατάταξης των τηλεοπτικών εκπομπών οδηγεί, συχνά, στην πρακτική επιλογής της σήμανσης με βάση την ώρα μετάδοσης του τηλεοπτικού προγράμματος και όχι το αντίστροφο. Το ίδιο το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε με την απόφαση του 2631/2006 ότι ο έλεγχος του ΕΣΡ, σε σχέση με τη σήμανση και την κα-

τάταξη των τηλεοπτικών εκπομπών, εξαντλείται μόνο στο περιεχόμενο των μεταδιδόμενων εκπομπών και μόνο στο μέτρο που το ΕΣΡ κρίνει και αιτιολογεί ειδικά ότι μια εκπομπή μπορεί να βλάψει τους ανήλικους. Για το λόγο αυτό, συχνά, το ΕΣΡ περιορίζεται σε επιβολή κυρώσεων με τη μορφή σύστασης για μετάθεση της ώρας μετάδοσης και, δευτερευόντως, με τη μορφή προστίμων λόγω μη συμμόρφωσης. Συνεπώς, αποτελεί πραγματικό γεγονός η προβολή ακατάλληλων για τους ανηλικούς εκπομπών, χωρίς να συνοδεύεται από τη σχετική ένδειξη, δεδομένης της ισχυρής επίδρασης του τηλεοπτικού μέσου στην μη πλήρως σχηματοποιημένη προσωπικότητα του ανηλίκου.

In concreto περιπτώσεις παραβίασης της νομοθεσίας για την προστασία του παιδιού από την τηλεοπτική βία

Στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τις περισσότερες χώρες του εξωτερικού, έχουν διεξαχθεί ελάχιστες έρευνες με σκοπό την περιγραφή του προβλήματος της τηλεοπτικής βίας (Παπαθανασόπουλος 1997). Στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου επιχειρήθηκε για πρώτη φορά μια ανασκόπηση στις αποφάσεις του ΕΣΡ, οι οποίες εντάσσονται στη θεματική ενότητα «ανήλικοι» κατά τα έτη 2008, 2009 και 2010 (μέχρι τον μήνα Μάρτιο) και αφορούν στην προστασία των ανηλίκων, ώστε να διαπιστωθεί ποιες είναι οι εκπομπές, όπου, κατά κύριο λόγο, παραβιάζονται οι προαναφερθείσες διατάξεις σχετικά με την προστασία του παιδιού από τη βία, αλλά και για να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα σχετικά με το είδος των επιβαλλόμενων κυρώσεων. Επιχειρήθηκε να εντοπιστούν οι αποφάσεις, όπου συναντάται, κατά παράβαση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, προβολή βίας αμιγώς, και όχι οποιαδήποτε απόφαση, όπου εντοπίζεται βλάβη στην πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων.

Το εν λόγω χρονικό διάστημα (δηλαδή τα έτη 2008, 2009 και 2010, μέχρι το μήνα Μάρτιο) εντοπίστηκαν σε σύνολο 50 αποφάσεων που αφορούν στην προστασία των ανηλίκων 4 αποφάσεις, οι οποίες αφορούν στην προβολή σκηνών άσκοπης βίας. Η πρώτη απόφαση (54/2010), αφορά σε κεντρικό δελτίο ειδήσεων ιδιωτικού τηλεοπτικού σταθμού, κατά τη διάρκεια του οποίου έγινε συζήτηση για κακοποίηση και θανάτωση ζώων, καθώς και για τις αντιδράσεις των κατοίκων. Ο τηλεοπτικός σταθμός δεν περιορίστηκε στην αναφορά και το σχολιασμό του γεγονότος, αλλά προέβαλε και εικόνες κακοποιημένων ζώων παρότι ήταν άσκοπη η προβολή τους και θα μπορούσε να βλάψει σοβαρά την πνευματική και ηθική

ανάπτυξη των ανηλίκων, και τούτο δε έγινε αποκλειστικώς προς αύξηση της τηλεθέασης. Το ΕΣΡ επέβαλε στην ιδιοκτήτρια εταιρεία του τηλεοπτικού σταθμού την διοικητική κύρωση της συστάσεως ώστε να αποφεύγει την προβολή εικόνων, οι οποίες ενδέχεται να βλάψουν σοβαρά τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων και, ιδίως, σκηνές άσκοπης βίας, χωρίς αυτό να είναι αναγκαίο για την πληροφόρηση του κοινού για κάποιο γεγονός, με απειλή επιβολής αυστηρότερων κυρώσεων.

Η δεύτερη απόφαση (135/24.03.2009) αφορά σε τρεις εκπομπές, στην αγγλική γλώσσα, με υπότιτλους, οι οποίες ασχολήθηκαν με υποθέσεις δολοφονιών και προβλήθηκαν σκηνές με στραγγαλισμούς, πτώματα, βίαιους διαπληκτισμούς, βιασμούς, πτώματα σε αποσύνθεση και άλλες σχετικές παρουσιάσεις. Αναμφιβόλως, όπως έκρινε το ΕΣΡ, πρόκειται περί εκπομπών οι οποίες είναι ακατάλληλες για ανηλίκους και προβλήθηκαν με τη σήμανση «ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ- ΕΠΙΘΥΜΗΤΗ Η ΓΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ». Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η σήμανση δεν ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο της εκπομπής, οι εκπομπές δεν μπορούσαν να προβληθούν σε ζώνη παιδικής τηλεθέασης, δηλαδή από τις 07:00 έως τις 08:00 π.μ., διάστημα κατά το οποίο προβάλλονται παιδικά προγράμματα και οι τηλεθεατές είναι ανήλικοι. Παράλληλα, σύμφωνα πάντα με το ΕΣΡ, οι εκπομπές αυτές δεν μπορούσαν να προβληθούν από την 7^η έως την 8^η πρωινή και ως εκ του τρομακτικού περιεχομένου τους, είναι ικανές να βλάψουν σοβαρά την πνευματική ανάπτυξη των ανηλίκων. Για τις εν λόγω εκτροπές, το ΕΣΡ αποφάσισε να επιβληθεί στον τηλεοπτικό σταθμό η διοικητική κύρωση του προστίμου.

Η τρίτη απόφαση (518/14.10.2008) αφορά σε ξενόγλωσση εκπομπή («Heroes»), κατά την οποία προβλήθηκαν σκηνές βίας μεταξύ ανθρώπων, πτώματα με αίματα, επικίνδυνες πτώσεις προσώπου στο κενό, κατακρεουργημένα πτώματα, ανοιγμένα κρανία και άλλες αποτρόπαιες σκηνές. Η εκπομπή, όπως έκρινε το ΕΣΡ, ήταν ακατάλληλη για ανηλίκους κάτω των 15 ετών και κακώς προβλήθηκε με τη σήμανση «ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ-ΕΠΙΘΥΜΗΤΗ Η ΓΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ». Εν όψει τούτου η εκπομπή έπρεπε να προβληθεί μετά τις 22:30. Για την εν λόγω εκτροπή, το ΕΣΡ έκρινε ότι πρέπει να επιβληθεί στον τηλεοπτικό σταθμό η διοικητική κύρωση της συστάσεως.

Τέλος, η τέταρτη απόφαση (407/2008) αφορά στην ξένη σειρά «Prison Break», ιδιωτικού τηλεοπτικού σταθμού με την σήμανση δευτέρας κατηγορίας, που προβαλλόταν κατά το παρελθόν μετά τις 23:00. Η προβολή των εν λόγω εκπομπών επαναλήφθηκε και ειδικά κατά την 20.04.2008

προβλήθηκε από τις 15:21 έως τις 17:14. Η εκπομπή όμως με την ως άνω σήμανση δεν μεταδίδεται σε ζώνη παιδικού προγράμματος και για το λόγο αυτό, σύμφωνα με το ΕΣΡ, δεν έπρεπε να προβληθεί κατά το προαναφερθέν χρονικό διάστημα. Εξάλλου, όπως προκύπτει και από το περιεχόμενο της εκπομπής, το οποίο περιέχει σκηνές βίας, ήταν ικανή να επιφέρει σοβαρή βλάβη στη πνευματική και ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων. Για την εν λόγω εκτροπή, προτάθηκε να επιβληθεί στον τηλεοπτικό σταθμό η διοικητική κύρωση του προστίμου, ενώ η μειοψηφία υποστήριξε ότι επειδή η εκπομπή προβλήθηκε μόνο μερικές ημέρες κατά την ως άνω ακατάλληλη ώρα και μετά ταύτα προβλήθηκε σε χρόνο ανάλογο προς τη σήμανσή της, θα έπρεπε να επιβληθεί διοικητική κύρωση της συστάσεως.

Όπως προκύπτει από την ανωτέρω ανασκόπηση, η οποία αφορά σε διάστημα μεγαλύτερο της διετίας, η προβολή σκηνών άσκοπης βίας στην χώρα μας δεν συναντάται με πάρα πολύ μεγάλη συχνότητα, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου προβάλλονται κατά μέσο όρο 20-25 πράξεις βίας στα παιδικά προγράμματα ανά ώρα (Browne, & Hamilton-Giachritsis, 2005), το 61% των παιδικών προγραμμάτων εμπεριέχουν βία και μόνο το 4% εμπεριέχουν μηνύματα ενάντια στη βία. Είναι άξιο επισήμανσης ότι στα προγράμματα αυτά βίας μόνο το 16% δείχνουν τις μακροπρόθεσμες συνέπειές της, το 45% από τους παραβάτες παραμένουν ατιμώρητοι, το 71% από αυτούς δεν δείχνουν μεταμέλεια, στο 42% των περιπτώσεων η βία συνδέεται με χιούμορ, ενώ σε ποσοστό 54% των προγραμμάτων προβλήθηκε φονική βία (Browne, & Hamilton-Giachritsis, 2005). Εν αντιθέσει στην Ελλάδα, συνήθως σκηνές βίας προβάλλονται σε «εισαγόμενες» σειρές ή σε ενημερωτικού χαρακτήρα εκπομπές, όπως τα δελτία ειδήσεων (Παπαθανασόπουλος, 1999).

Ωστόσο, τα περιθώρια «παρέμβασης» του ΕΣΡ για την προστασία του ανηλίκου εν γένει, αλλά και από την τηλεοπτική βία, ειδικότερα, στις περιπτώσεις προβολής της, όπως διαφάνηκε και από τις παραπάνω αποφάσεις, είναι σχετικά περιορισμένα. Το ΣτΕ έκρινε σχετικά με την απόφασή του 2631/2006 ότι ο έλεγχος του ΕΣΡ εξαντλείται μόνο στο περιεχόμενο των μεταδιδόμενων εκπομπών και μόνο στο μέτρο που κρίνει και αιτιολογεί ειδικά ότι μια εκπομπή είναι ικανή να βλάψει τους ανήλικους. Ο έλεγχος του ΕΣΡ, δηλαδή, σχετικά με την σήμανση και την κατάταξη των τηλεοπτικών εκπομπών δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να υποκαταστήσει το έργο των εσωτερικών επιτροπών των σταθμών, το οποίο έχει ανατεθεί νομοθετικά, όπως προαναφέρθηκε, απευθείας στους ραδιοτηλε-

οπτικούς σταθμούς. Συνεπώς, παρά το γεγονός ότι το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των παιδιών από την άσκοπη τηλεοπτική βία είναι επαρκές, περιορίζονται οι δυνατότητες εφαρμογής του από το ΕΣΡ, ο οποίος, στην ουσία, αποτελεί τον μοναδικό ελεγκτικό μηχανισμό προς μια τέτοια κατεύθυνση.

Τελική πρόταση: Η κατάρτιση ενός Κώδικα Δεοντολογίας

Προς επίτευξη της αποτελεσματικής προστασίας των ανηλίκων από τη βία, προτείνεται η κατάρτιση ενός κώδικα δεοντολογίας ο οποίος θα αφορά αποκλειστικά στους ανήλικους και δεν θα είναι αποτέλεσμα μονομερούς κατάρτισης από το ΕΣΡ, όπως ο ισχύων Κώδικας Ραδιοτηλεοπτικών Εκπομπών. Η ανάγκη για την κατάρτιση του εν λόγω κώδικα καθίσταται ιδιαίτερος επιτακτική, αν ληφθεί υπ' όψιν ότι η μη εξειδίκευση των κριτηρίων κατάταξης των τηλεοπτικών εκπομπών, όπως διαφάνηκε αναλυτικά παραπάνω, οδηγεί συχνά στην πρακτική επιλογή της σήμανσης με βάση την ώρα μετάδοσης του τηλεοπτικού προγράμματος και όχι το αντίστροφο. Αντίθετα, ο Κώδικας Δεοντολογίας Ανηλίκων θα πρέπει να προκύπτει από τη συρρύθμιση δια της συνεργασίας των ανεξάρτητων αρχών, του ΕΣΡ, της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και των ίδιων των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών. Επιβεβλημένη βεβαίως θεωρείται η συμμετοχή ειδικών επιστημόνων στα ζητήματα ψυχικής υγείας των ανηλίκων, ενώ ο εν λόγω κώδικας θα πρέπει να κινείται στους ήδη προταθέντες άξονες από το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας του Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ (Καράκωστας, & Τσεβιάς, 2000).

Η συμμετοχή των ίδιων των ενδιαφερομένων ενισχύει την εμπιστοσύνη τους τόσο για το περιεχόμενό του όσο και για τις κυρώσεις που ενδεχομένως θα επιβάλλονται και συνεπώς διευκολύνει την αποτελεσματική εφαρμογή του. Αποφασιστικής σημασίας για τη διασφάλιση του συμφέροντος του παιδιού (άρθρο 3 ΔΣΔΠ) κρίνεται και η θεσμοθέτηση επιπρόσθετων υπηρεσιών αυτοδέσμευσης και αυτοελέγχου των ΜΜΕ ως προς την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων, η καθιέρωση κινήτρων για την παραγωγή ποιοτικών εκπομπών και προγραμμάτων που απευθύνονται σε ανήλικους, η διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά και γονείς και η ανάπτυξη εκστρατειών ενημέρωσης, σχετικά με τις προβλέψεις της νομοθεσίας και τους κινδύνους από τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του παιδιού από τα ΜΜΕ. Τούτο καθίσταται επι-

τακτική ανάγκη, με δεδομένο ότι τα ΜΜΕ, όπως επίσης η οικογένεια αλλά και το σχολικό περιβάλλον, θεωρούνται βασικοί συντελεστές της κοινωνικοποίησης, της διαδικασίας δηλαδή κατά την οποία το άτομο μαθαίνει τις αξίες, τους κανόνες και τους προσανατολισμούς της κοινωνίας εντός της οποίας διαβιεί (Λαμπροπούλου, 1994), ενώ η διαχείριση της πληροφορίας από αυτά καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη δημιουργία της συλλογικής συνείδησης.

Εν κατακλείδι, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι κανόνες του παρόντος κώδικα θα ισχύουν για ειδησεογραφικές, δημοσιογραφικές και πολιτικές εκπομπές στη δημόσια και ιδιωτική ραδιοφωνία και τηλεόραση. Αντίθετα, παρά το αίτημα που έχει διατυπωθεί κατά καιρούς και από το ίδιο το ΕΣΡ, υφίσταται νομοθετικό κενό, καθώς απουσιάζει ένας κώδικας ψυχαγωγικών εκπομπών, με αποτέλεσμα την ανυπαρξία νομικού πλαισίου, το οποίο θα διασφαλίζει την ψυχική υγεία των ανηλίκων που συμμετέχουν στα εν λόγω προγράμματα, αλλά και των ανηλίκων θεατών αυτών και κατ' επέκταση, την προστασία τους από την έκθεσή τους σε κάθε μορφή βίας.

Βιβλιογραφία

- ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, Χ. Θ., ΝΑΣΚΟΥ-ΠΕΡΡΑΚΗ, Π., & ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ, Κ. Χ. (2002). Η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και η εσωτερική έννομη τάξη. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- BANDURA, A., ROSS, D., & ROSS, S. A. (1961). Transition of aggression through imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63, 575-582.
- BROWNE, K. D., & HAMILTON-GIACHRITSIS, C. (2005). The influence of violent media on children and adolescents: a public-health approach. *Lancet*, 365, 702-710.
- BUSHMAN, B. J., & HUESMANN, L. R. (2001). Effects of televised violence on aggression. In D. G. Singer, & J. L. Singer (Eds) *Handbook of Children and the Media* (pp. 223-254). Thousand Oaks: Sage
- COMSTOCK, G., CHAFFEE, S., KATZMAN, N., MCCOMBS, M., & ROBERTS, D. (1978). *Television and human behavior*. New York: Columbia

- University Press.
- GERBNER, G. (1994). There is no free market in television. *Hofstra Law Review*, 22, 879-895.
- GERBNER, G. (1994.) Reclaiming our cultural mythology. *The Ecology of Justice*, 38, 40-44.
- GERBNER, G., & GROOSS, L. (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of Communication*, 26, 173-179.
- HAMMARBERG, T. (1996). Children, the UN convention and the media. Paper for General Discussion, 7 Οκτωβρίου 1996.
- ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, Ι., & ΤΣΕΒΑΣ, Α. (2000). Η νομοθεσία των ΜΜΕ. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ε. (1994). Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ε. (1999). Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. (1997). Η δύναμη της τηλεόρασης. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. (1999). Η βία στην ελληνική τηλεόραση. Αθήνα: Καστανιώτης.
- WATERS, B. (1989). Mediating children's TV/video viewing - Censorship in the home? *Current Issues in Criminal Justice*, 1, 128-139.

Abstract

The international, European and Greek legal framework regarding children's protection against television violence is examined in this chapter. It is proved that such types of exposure have particularly negative effects on the psychological health and the social behaviour of children. In addition, an investigation of the records of the last two years decisions by the National Radio-Television Committee is pursued aiming to demonstrate the degree of violence scenes shown in different programmes of the Greek television. Through this means, effort is being made to shed light to the Greek reality concerning this problem. Finally, certain recommendations are made in order to achieve a more effective protection of children against television violence. A thorough and detailed Code of Ethics for television, especially for children, is one of this.

Ο Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου είναι Λέκτορας Ψυχολογίας του Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών. Έχει πραγματοποιήσει προπτυχιακές σπουδές στην Ψυχολογία και στην Φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μεταπτυχιακές σπουδές (Master, Ph.D) στην Ψυχολογία, το Μάνατζμεντ και τα Παιδαγωγικά στο Πανεπιστήμιο και το Πολυτεχνείο του Manchester της Μ. Βρετανίας. Έχει δημοσιεύσει σημαντικό αριθμό εργασιών σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά και βιβλία καθώς και μονογραφίες. Έχει πραγματοποιήσει ανακοινώσεις σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια και διδάσκει επίσης σε προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα του Πανεπιστημίου Αθηνών (Ιατρική και Φιλοσοφική Σχολή), του Πάντειου Πανεπιστημίου κ.ά. Έχει συμμετάσχει και συντονίζει ερευνητικά προγράμματα και είναι μέλος εθνικών και διεθνών επιστημονικών εταιρειών και κριτής σε επιστημονικά περιοδικά. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται κυρίως σε θέματα εκπαιδευτικής κουλτούρας και ηγεσίας, ειδικής αγωγής, ηθικής, οργανωσιακής συμπεριφοράς και εργασιακής ψυχολογίας.

Η Ηλέκτρα Κουτσούκου, δικηγόρος, είναι απόφοιτος προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και διδάκτωρ του “Δικαίου του Παιδιού” του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Έχει λάβει μέρος σε πολλά συνέδρια και έχει δημοσιεύσει πολλές μελέτες που άπτονται του ζητήματος της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Από τον Φεβρουάριο του 2005 ως σήμερα διδάσκει στην Σχολή Αξιοματικών της Ελληνικής Αστυνομίας, ενώ από το Μάρτιο 2010 ως σήμερα διδάσκει σε επίπεδο προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών στο Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου ως Εντεταλμένη Διδάσκουσα. Έχει συμμετάσχει σε πλήθος ερευνητικών προγραμμάτων, ενώ μεγάλο μέρος της ερευνητικής της δραστηριότητας αναπτύσσεται στο ερευνητικό ινστιτούτο Max Planck του Αμβούργου. Από το 2009 είναι μέλος του διεθνούς δικτύου «The Childwatch International Research Network».